TÜRKİYE'DE MATBAA EĞİTİMİNDE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİNİN EĞİLİMLERİ

Zafer ÖZOMAY[1]

1. GİRİŞ

Meslek liselerinin matbaacılık bölümlerine Teknik Öğretmen yetiştirmek üzerine kurulan Matbaa Eğitimi Bölümü, ilk mezunlarını verdiği 1980 yılından günümüze kadar 1800′e yakın mezun vermiştir.

Mezunlarının bir kısmı öğretmenliği tercih ederek eğitime hizmet verirken, bir kısmı da matbaa sektörümüzde önemli noktalarda görev yapmaktadır.

Matbaacılık mesleği ülkemizde tam olarak tanınmamaktadır. Bir çok kişi matbaacılık mesleğini Gutenberg ve İbrahim Müteferrika'dan bahsedilirken kurşun harfler kullanılarak icra edilen bir meslek olduğunu düşünmektedirler.

Teknolojinin gelişmesi Matbaacılık mesleğini de etkilemiş ve üretimde kullanılan makineler bilgisayar kontrollü hale gelmiştir. Geçmiş yıllarda üniversitelerin matbaacılık bölümlerini çoğunlukla erkek öğrenciler tercih ederken bugün sınıfların neredeyse yarısı kız öğrencilerden oluşmaktadır.

Matbaa Sektöründe eğitimli eleman sıkıntısı oldukça fazladır. Bu nedenle öğrencilerin bazıları daha mezun olmadan iş sahibi olabilmektedirler. İşini seven ve öğrencilik yıllarında kendini geliştirebilen hiç bir mezun işsiz kalmamaktadır.[1]

2. TÜRKİYE'DE MATBAACILIK EĞİTİMİ

Türkiye'de matbaacılığın tarihsel gelişim sürecini incelerken, Cumhuriyet sonrasında, kronolojik olarak ele aldığımızda, eğitim ve öğretim alanında aşağıdaki gelişmeler gerçekleşmiştir.

Matbaacılık Eğitim Kurumları:

1. Matbaa Meslek Liseleri ve Endüstri Meslek Liseleri (1946)
2. Teknik Eğitim Fakülteleri, Lisans Eğitimi (1976)
3. Meslek Yüksek Okulları, Önlisans Eğitimi (1984)

1 Dr., Marmara Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu , Basım Teknolojileri Bölümü, ozomay@marmara.edu.tr

4. Fen Bilimleri Enstitüsü, Lisansüstü Eğitim (1986)

5. Mesleki Eğitim Merkezleri, Çıraklık ve Kalfalık Eğitimi (1986)

2.1 Teknik Eğitim Fakülteleri, Lisans Eğitimi (1976)

Ülkemizde Üniversite (Lisans) düzeyinde Matbaacılık Eğitim alanında ilk bölüm, İstanbul Yüksek Teknik Öğretmen Okulu bünyesinde 1976 -1977 öğretim yılında açılmıştır. 1980 yılında ilk mezunlarını vermiştir. 1982 yılında 41 sayılı kararname ile kurulan YÖK bünyesinde toplanan yüksekokullardan biri olan bu okul, o yıl açılan Marmara Üniversitesinin Teknik Eğitim Fakültesine dönüştürülmüştür. 1993 - 1994 Öğretim yılında Ankara Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesinde de Matbaa Öğretmenliği Bölümü açılmıştır. Ülkemizde Lisansüstü Matbaa Eğitim Bölümü, Teknik Eğitim Fakültesi Lisans Eğitimi ilk mezunlarının verildiği 1980 yılından 6 yıl sonra 1986 yılında Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde açılmıştır. 2009 yılında Teknik Eğitim Fakültelerinin kapatılması ile 2010 yılında Matbaa Eğitimi Yüksek Lisans programı da kapatılmıştır. 2013 yılında Marmara Üniversitesi bünyesinde Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Basım Teknolojileri Bölümü olarak lisans eğitimi açılmış ve 2014 yılında ilk öğrenci alımını gerçekleştirmiştir. Aynı yıl Fen Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü olarak yüksek lisans ve doktora programları Basım Teknolojileri adıyla tekrar eğitim hayatına dönmüştür.

Şu ana kadar 128 yüksek lisans 28 doktora öğrencisi diploma almıştır. Yüksek Lisans kontenjanı 10 öğrenci, doktora kontenjanı ise 5 öğrencidir. Doktora programına girebilmek için, yüksek lisansı derecesine sahip olmak gerekmektedir. Yüksek Lisans Eğitimi min. 2 yıl, doktora Eğitimi ise Yüksek Lisans Eğitimi sonrası min. 3 yıldır. Yüksek lisans ve doktora öğrencileri en az 24 kredilik yedi farklı ders alıp mezun olabilmek için alanı ile ilgili bilimsel bir tez hazırlamak zorundadır.

3. YÖNTEM

Bu araştırma, 1986-2017 yılları arasında Türkiye'de Matbaa Eğitimi alanında yapılmış lisansüstü tezlerini içerik analizi yönünden değerlendirmeyi amaçlayan nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan içerik analizi, yazılı metinlerin bazı özelliklerini sayısal olarak belirten bir analiz yöntemi olup materyalin nitel analizi ve istatistiksel sonuçları arasında köprü görevi görmektedir (Bauer, 2003).

4. EVREN – ÖRNEKLEM

Bu çalışmanın evrenini 1986-2018 yılları arasında Türkiye'de Matbaa eğitimi alanında yapılmış lisansüstü (Yüksek Lisans-Doktora) tezleri oluşturmaktadır.

Çalışmada ölçüt olarak, Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Veri Tabanında (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi) yer alan ve tam metin olarak ulaşılabilen Matbaa Eğitimi ana bilim dalındaki tezler çalışma kapsamına alınmış olup, çalışma 1986-2018 yılları ile sınırlandırılmıştır. Bir diğer ölçüt ise, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde olarak kullanılmıştır. Araştırmada sadece Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Estisüsü Matbaa Eğitimi alanında yapılan tezler incelemeye alınmış olup, Matbaa Eğitimini içeren diğer bölümlerde yapılan çalışmalar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışma, Türkiye'de ilk ve tek matbaa eğitimi alanında lisansüstü eğitimi sunan Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde yapılan tezler olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yapılmış olan 128'i yüksek lisans ve 30'i doktora tezi olmak üzere toplam 158 tez incelenmiştir.

5. BULGULAR

1986-2018 yılları arasında matbaa eğitimi alanında yapılmış tezlerin incelenerek alandaki lisansüstü eğitime yönelik araştırma eğilimlerinin belirlenmesi amacıyla toplam 128 yüksek lisans ve 30 doktora tezi incelenmiştir. Yapılan tez sayıları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. *Kadın – Erkek oranına göre yapılan tez sayıları*

Cinsiyet	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Kadın	41	32,0	10	33,3	51	32,3
Erkek	87	68,0	20	66,7	107	67,7
Toplam	128	100,0	30	100,0	158	100,0

Tablo 1'de Fen Bilimleri Enstitüsü Matbaa Eğitiminde yapılan toplam 156 lisansüstü tez sayıları ve cinsiyete göre dağılımları verilmiştir. Buna göre; 41 kadın , 87 erkek yüksek lisans çalışmasını tamamlamışken, 10 kadın, 20 erkek doktora çalışmasını tamamlamıştır. Toplamda 51 kadın, 107 erkek lisansüstü çalışmayı başarı ile tamamladıkları görülmektedir. Oran olarak bakıldığında yüksek lisans yapan kadınlar %32 iken, erkek %68 oranında olduğu görülmüştür.

Yıllara göre yapılan tez sayılarına ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. *Yıllara Göre Bitirilen Lisansüstü Tez Sayıları*

Yıl	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1987	2	1,6	0	0,0	2	1,3
1988	2	1,6	0	0,0	2	1,3
1989	2	1,6	0	0,0	2	1,3
1990	3	2,3	0	0,0	3	1,9
1991	1	0,8	0	0,0	1	0,6
1992	8	6,3	0	0,0	8	5,1
1993	4	3,1	0	0,0	4	2,5
1994	5	3,9	2	6,7	7	4,4
1995	2	1,6	0	0,0	2	1,3
1996	0	0,0	1	3,3	1	0,6
1997	3	2,3	1	3,3	4	2,5
1998	3	2,3	1	3,3	4	2,5
1999	4	3,1	3	10,0	7	4,4
2000	3	2,3	0	0,0	3	1,9
2001	6	4,7	3	10,0	9	5,7
2002	8	6,3	2	6,7	10	6,3
2003	7	5,5	1	3,3	8	5,1
2004	3	2,3	0	0,0	3	1,9
2005	6	4,7	1	3,3	7	4,4
2006	7	5,5	2	6,7	9	5,7
2007	9	7,0	1	3,3	10	6,3
2008	0	0,0	3	10,0	3	1,9
2009	8	6,3	0	0,0	8	5,1
2010	18	14,1	1	3,3	19	12,0
2011	5	3,9	1	3,3	6	3,8
2012	1	0,8	1	3,3	2	1,3
2013	4	3,1	1	3,3	5	3,2
2014	1	0,8	2	6,7	3	1,9
2015	1	0,8	1	3,3	2	1,3
2016	0	0,0	1	3,3	1	0,6
2017	1	0,8	1	3,3	2	1,3
2018	1	0,8	0	0,0	1	0,6
Toplam	128	100,0	30	100,0	158	100,0

Tablo 2'de Matbaa Eğitimi ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezlerinin yapıldığı yıllara göre dağılımı verilmiştir.

Yıllara göre sırasıyla en fazla yapılan yüksek lisans tezleri 2010'da 18 (%14,1), 2007'de 9 (%7), 1992, 2002 ve 2009'da 8 (%6,3) olarak tamamlanmıştır. Matbaa Eğitimi yüksek lisansının başladığı 1986 yılından 2018 yılları arasındaki tezler incelendiğinde yılda ortalama 4 tez tamamlanmış olduğu görülmektedir. Yıllara göre sırasıyla en fazla yapılan doktora tezleri 1999 ve 2001'de 3 (%10), 1994, 2002, 2006 ve 2014'de 2 (%6,7) olarak tamamlanmıştır. Matbaa Eğitimi doktora eğitiminin başladığı 1986 yılından 2018 yılları arasındaki tezler incelendiğinde yılda ortalama 1 tez tamamlanmış olduğu görülmektedir. Yıllara göre sırasıyla en fazla yapılan lisansüstü tezleri 2010'da 19 (%12), 2002 ve 2007'de 10 (%6,3), 2002'de 9 (%5,7) olarak tamamlanmıştır. Matbaa Eğitimi lisans eğitiminin başladığı 1986 yılından 2018 yılları arasındaki tezler incelendiğinde yılda ortalama 5 tez tamamlanmış olduğu görülmektedir.

Lisansüstü Tez İsimlerinde Geçen Kelimelerin dağılımına ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. *Lisansüstü Tez İsimlerinde Geçen Kelimelerin Dağılımı*

Kelime	Yüksek Lisans - Doktora	
	f	%
Ambalaj	11	6,4
Basım	6	3,5
Ciltleme	2	1,2
Dijital	9	5,2
Flekso	10	5,8
Grafik	12	7,0
Hologram	2	1,2
Kağıt	11	6,4
Kalıp	10	5,8
Masaüstü Yayıncılık	7	4,1
Matbaa	26	15,1
Mürekkep	11	6,4
Ofset	24	14,0
Renk	14	8,1
Reprodüksiyon	2	1,2
Serigrafi	5	2,9
Tasarım	2	1,2
Tifdruk	3	1,7
Tipografi	3	1,7
Web Ofset	2	1,2
Toplam	172	100,0

Tablo 3'de Matbaa Eğitimi ile ilgili Lisansüstü Tez İsimlerinde Geçen Kelimelerin Dağılımı verilmiştir.

Matbaa Eğitimi ile ilgili lisansüstü tez isimlerinde geçen kelimelerin dağılımlarına bakıldığında "Matbaa" 26 (%15,1) ile ilk sırada yer alırken ardından "Ofset" 24 (%14) ikinci sırada "Renk" 44 (%8,1) üçüncü sırada yer almaktadır. Sırasıyla bakıldığında "Grafik" 12 (%7,9), "Kağıt" 11 (%6,9), "Mürekkep" 11 (%6,9), "Grafik" 12 (%7,9), "Kağıt" 11 (%6,9), "Mürekkep" 11 (%6,9) "Ambalaj" 11 (%6,9), "Flekso" 10 (%6,3), "Kalıp" 10 (%6,9), "Dijital" 9 (%5,7), "Masaüstü Yayıncılık" 7 (%4,4), "Basım" 6 (%3,8), "Serigrafi" 5 (%3,1), "Tifdruk" 3 (%1,9), "Tipografi" 3 (%1,9), "Tasarım" 2 (%1,2), "Ciltleme" 2 (%1,2), "Web" 2 (%1,2), "Reprodüksiyon" 2 (%1,2), "Hologram" 2 (%1,2) olarakj lisansüstü tez isimlerinde yer aldığı görülmektedir.

6. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu araştırma, 1986-2018 yılları arasında Türkiye'de Matbaa Eğitimi alanında yapılmış yükseklisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Tezler yayınlandıkları yıl, tez hazırlayan kişilerin cinsiyetleri, tez isimlerinde geçen kelimeler olarak eğilimleri çıkarılmaya çalışılmıştır. Türkiye'de ilk ve tek lisansüstü eğitimi sağlayan bölüm olmasından kaynaklı farklı üniversitelerdeki yapılan çalışmalar ile karşılaştırma imkanı bulunmamaktadır.

İncelenen yükseklisans ve doktora tezlerinin yıllara göre dağılımlarına bakıldığında düzensiz ve dengesiz olduğu sonucuna varılmıştır. Tezlerin en fazla tamamlandığı yıl 2010' dur. Bunun sebebinin M.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Matbaa Eğitiminin kapatıldığı ve Basım Teknolojileri olarak olarak açıldığı yıl olmasında dolayı olduğu düşünülmektedir.

Araştırama dahilinde Matbaa Eğitimi alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tez isimlerinde "Matbaa" ve "Ofset" kelimelerinin kullanım oranının diğer mesleki kelimelere oranla fazla olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin mevcut yıllar içeride ofset baskının sisteminin gelişmekte olduğu ayrıca bölüm laboratuvar şartlarının ofset açısından elverişli olduğu ve ayrıca matbaa sektöründeki büyük payı ofset baskının oluşturmasının olduğu görülmektedir. 2000 yılından sonraki çalışmalarda ağırlıklı olarak tez isimlerinde "Dijital" kelimesi kullanımının yıllara göre attığı sonucuna da varılmıştır. Son yıllarda gelişen dijital baskı pazarının rolü ve üniversite dijital baskı laboratuvarlarının artışının payı dijital baskı konusuyla ilgili çalışmalarının artışına etken olmuştur.

1986-2018 yılları arasında matbaa eğitimi alanında hazırlanmış 128 yüksek lisans ve 30 doktora tezinden, 51 kadın , 107 erkek lisansüstü tez çalışmasını tamamlamıştır. Yaklaşık olarak tezlerin 1/3 lik bölümünün kadınlar tarafından 2/3lik bölümünün erkekler tarafından yapıladığını göstermektedir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre; matbaa eğitimi alanındaki yapılacak lisansüstü tezlerin sayısının artırılması ve alanda lisansüstü eğitim yapmak isteyen adayların nicelik ve nitelik anlamında geliştirilmesi matbaa eğitiminin Türkiye'deki gelişimine pozitif bir ivme kazandırabileceği düşünülmektedir. İlgili sonuçlar resmi olarak yayınlanmış ve kabul edilmiş tezlerden elde edilmiş verilerden oluşturulmuştur. Çalışmanın bu yönüyle ilgili tüm eğitimcilere ve matbaa sektörüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Ural, E., (2006), Avrupa Birliği ülkelerinden Almanya'da matbaa eğitimi veren yüksek öğretim okulları ile Türkiye'deki matbaa eğitimi veren yüksekokullarının karşılaştırılması ve yeni bir matbaa eğitim modeli önerisi'', M.Ü. F.B.E., Doktora Tezi, İstanbul.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi

http://llp.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/uygulamali-bilimler-yuksekokulu/basim-teknolojileri-1004-757-0

Şimşek,A., (1999), "Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması" , TUSİAD, Türkiye.

Çifçi, T. (2017). Türkiye'de Coğrafya Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin (2006-2017) Eğilimleri. Journal of History Culture and Art Research, 6(4), 864-887. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i4.1060

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Varışoğlu, B.; Şahin, A. & Göktaş, Y. (2013). Türkçe eğitimi araştırmalarında eğilimler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri